

Інна Ковальчук

ПСИХОЛОГІЯ ВИВЧЕННЯ ФРАНЦУЗЬКОЇ МОВИ ЗАСОБАМИ ДІЇ СИСТЕМАТИЗАЦІЇ (НА ПРИКЛАДІ ЗАСВОЄННЯ ФОНЕТИЧНИХ ЗНАТЬ) СТУДЕНТАМИ ВНЗ

У статті розглядаються особливості вивчення французької мови, на прикладі фонетики, засобами дії систематизації. Використання принципів систематизації полегшує запам'ятовування матеріалу, дозволяє глибше проникнути у його зміст, підвищує рівень вивчення французької мови.

In the article the role of systematization in the process of perception of the French phonetic is considered. The usage of the principles of systematization makes it easier to memorize the material and helps to understand it better.

Необхідною умовою засвоєння мови є її вивчення як певної системи, тобто такої структурної єдності, між частинами якої існує закономірний зв'язок. У процесі засвоєння нової мови, як у будь-якій пізнавальній роботі активна участь свідомості є найнеобхіднішою. Повноцінна навичка ніколи не виробляється без участі вищих інтелектуальних процесів, вона вимагає чіткого розуміння операцій, які виконуються.

Знання з фонетики так само потребують узагальнення й систематизації, як і знання у будь-якій іншій галузі.

Для точного сприйняття і відтворення звуків вимагається не лише систематичне тренування слуху і голосових органів, але й усвідомлення здійснюваних операцій, оскільки тренується не голосовий орган сам по собі, а людина. Тому у всіх випадках сенсорні акомодатії і вправи повинні супроводжуватися контролем свідомості. Імітація (наслідування) вимови є однією із форм активності студентів, проте вона повинна бути цілеспрямованою, підготовленою, свідомою, а не самоплинною, безконтрольною, механічною.

Наведемо деякі приклади завдань, які можуть бути використані для формувань уміння систематизувати фонетичний матеріал. Причому, використовуючи два шляхи: від систематизуючих таблиць до конкретного практичного їх використання на практиці, та від конкретних слів, через узагальнення до систематизації.

Студентам пропонується систематизована фонетична таблиця, у якій наводяться правила читання однієї із букв французького алфавіту і ставиться завдання проаналізувати її, порівняти різні звуки, визначити спільне та відмінне. Потім пропонується ряд слів із цими звуками, які треба прочитати та запам'ятати. Спочатку студенти виконують групування при симультативному сприйнятті всього матеріалу. Після цього можна переходити до наступного завдання – групування слів при послідовному сприйнятті. Це завдання вимагає триразового повторення.

Інше завдання починається із запропонованого ряду слів. Викладач лише вимовляє кожне слово, студенти ж самі виділяють у ньому новий звук, порівнюють слова між собою, аналізують різні позиції, об'єднують слова у групи (за певною систематизуючою ознакою) і складають, таким чином, свою систематизуючу таблицю. Завдання закінчується складанням колективної таблиці, що дає можливість порівняти свою роботу з роботою товаришів, зрозуміти свої помилки та виправити їх.

Приклад цього завдання: pomme, peau, pont, beau, bon, bonté, bonne, mot, trop, gomme, nom, compter, faute, jaune, aurore, auréole, diplôme, rôle, crocodile, monopole, rose, dose, métro, stylo. Рис. 1.

Враховуючи той факт, що при засвоєнні французької вимови “основною перешкодою для студентів є їх рідна мова” [5], ми вважаємо за доцільне запропонувати декілька вправ на порівняння вимови звуків української та французької мови. Адже досвід “засвідчив, що можна виключити рідну мову з процесу навчання (і тим зробити його біднішим, не даючи іноземній мові ніякої зброї для самозахисту проти впливу рідної), але викоренити рідну мову зі свідомості учнів у шкільних умовах – неможливо” [5].

Свідоме засвоєння іноземної мови відбувається “через раніше засвоєну систему, яка стоїть між мовою й світом речей” [1]. Будь-яке іноземне слово асоціюється із словом рідної мови, яке позначає той самий предмет, те саме явище, що і його іноземний аналог, і тільки через слово рідної мови переноситься на вказаний об'єкт. Іншими словами, зв'язки між словами двох мов (знаковий чи звуковий зв'язок) випереджають денотативні зв'язки (зв'язки між словами і вказаними ними об'єктами), які встановлюються пізніше.

І якщо мова людини, за визначенням академіка І. Павлова, є другою сигнальною системою, то кожна мова, що вивчається, залишається тією ж вторинною сигнальною системою і будується на вже засвоєній системі. Звідси й очевидний висновок, що

рідна мова у процесі вивчення іноземної мови не може бути виключена, і одним із завдань є навчитися її використовувати [3].

Звук	Написання	Позиція в слові	Приклади
[ɔ]	o au	перед будь-якою приголосною, яка вимовляється, крім [z] перед [r]	crocodile, monopole, pomme, bonne, gomme aurore, auréole
[o]	o ô eau au	- перед [z] - у кінці слова чи перед кінцевою приголосною, яка не вимовляється (= у відкритому наголошеному складі) у всіх позиціях в усіх випадках в усіх інших випадках (крім "перед [r]")	rose, dose mètre, stylo mot, trop diplôme, rôle peau, beau jaune, faute
[ɔ̃]	on om	у кінці слова і перед приголосною, крім n у кінці слова і перед приголосною, крім m	bon, bonté, pont nom, compter

Рис.1
Звуки [ɔ], [o], [ɔ̃] у французькій мові

Оволодіння іноземною мовою породжує такі дві закономірності:

- а) виникає проблема інтерференції;
- б) наявна можливість для позитивної трансформації (перенесення).

Якщо рідна мова стимулює вивчення іноземної, тобто іншомовна мовленнєва діяльність виконується більш успішно на основі рідної мови, то такий позитивний вплив називається перенесенням. Позитивне перенесення може відбуватися:

1) на рівні мовленнєво-мисленнєвої діяльності – чим більшою кількістю мов людина володіє, тим більше розвинені її мовленнєво-мисленнєві механізми;

2) на рівні мови: адекватні лінгвістичні явища рідної мови переносяться на іноземну мову і полегшують її засвоєння;

3) на рівні навчальних умінь, якими студенти опановують у процесі вивчення рідної мови і які переносяться ними на оволодіння іноземною.

Якщо ж той, хто вивчає іноземну мову, переносить програму мовленнєвої поведінки, закріпленої у рідній мові, на нову для нього мову, і при цьому порушуються норми цієї мови, то це явище називають інтерференцією. Сутність інтерференції полягає в тому, що той, хто вивчає іноземну мову, встановлює неіснуючі в дійсності взаємно однозначні відповідності між одиницями рідної та іноземної мов [2].

Перевага використання рідної мови при вивченні іноземної полягає у тому, щоб визначити наявні в дійсності можливості перенесення знань, вмінь та навичок із рідної мови у ту, що вивчається, а також визначити ті моменти, що створюють сприятливі умови для інтерференції. Точне виявлення випадків перенесення та проявів труднощів при вивченні іноземної мови, що виникають через інтерферуючий вплив, можливе, у свою чергу, на основі порівняльного аналізу рідної та іноземної мов.

Правильне сприйняття тих звуків, які дійсно вимовляються, а не тих, які доводять до того, хто слухає через призму слухових звичок, важливе не лише для правильного сприйняття значень того, що слухається (наприклад, у зв'язку із змісторозріняльною функцією довгих та коротких, назалізованих та деналізованих, закритих та відкритих звуків), але й як передумова правильної артикуляції звуків: неможливо правильно вимовляти, якщо не розрізняти звуки на слух.

Уміння відрізнити на слух “важкі” звуки французької мови від звуків української становить першу умову подолання інтерференції. Таке вміння можна розвивати різними способами, у тому числі й контрастними вправами, які ми пропонуємо. В усіх вправах українські та французькі звуки наводяться в однаковій чи схожій позиції. Головна мета усіх вправ – привчити слух студентів до сприйняття “важких звуків” і, крім того, розвинути у них уміння диференціювати звуки та фонетичні явища, близькі до певних звуків та фонетичних явищ рідної мови, але не тожні їм.

Кожний “важкий” французький звук зіставляється з українськими звуками, під впливом яких він неправильно вимовляється. Пари слів підібрані за звуковим принципом. Велика увага приділена інтернаціоналізмам, які вимовляються в обох мовах по-різному: у вимові таких слів особливо відчутна інтерференція рідної мови. Порівняйте:

ñentre – центр; *sculpture* – скульптура;
génial – геніальний; *couleur* – колір;
température – температура; *agence* – агентство;
congrès – конгрес; *buffet* – буфет;
province – провінція; *meuble* – меблі;
contrôle – контроль; *littérature* – література.

Студенти не повинні самі вимовляти пари українських та французьких слів: часта зміна положення органів артикуляції шкідлива і не сприяє виробленню правильних навичок вимови, а навпаки, заважає йому.

Таким чином, контрастні вправи допомагають усвідомлювати помилки, показують правильну вимову на фоні типової помилки.

Виправлення помилок у вимові також повинно бути вмотивоване. Емпірична формула “Вимовляйте так, а не так”, що залишає без уваги внутрішній механізм помилки і стан свідомості студентів, повинна бути замінена формулою, яка містить мотивування: “Вимовляйте так, тому й тому”.

Навчання французької вимови здійснюється як за допомогою імітативного, так і аналітичного шляхів вивчення нових звуків та інтонації висловлювань.

У результаті проведення досліджень нами було встановлено, що підвищенню ефективності навчання фонетики сприяє поєднання імітації з аналізом, яке здійснюється у вигляді процесу, що має такі критичні моменти: аудіювання, імітативне відтворення моделі, перше правильне відтворення без зразка, фіксоване самостійне відтворення без зразка, автоматизоване відтворення без зразка, узагальнене (систематизоване) відтворення.

Як показало проведене дослідження, систематизоване відтворення з'являється у процесі імітативного навчання лише в тому випадку, якщо узагальнення здійснюється у процесі нагромадження досвіду студентами, які самостійно формулюють правило (самоінструкція).

Аналітико-імітативне навчання відрізняється від імітативного тим, що аналіз (чи спонування до аналізу) вводиться самим викладачем у процесі імітативного навчання на одному з його етапів. Саме це і сприяє появі систематизованого відтворення, що забезпечує високий процент правильного відтворення подібних, проте нових фраз, без опори на зразок.

Отже, аналіз досліджень дозволяє зробити висновок про те, що неусвідомлена імітація, яка спричиняє лише стихійні узагальнення, не може слугувати основою для оволодіння мовленням іноземною мовою. Такою основою повинна бути усвідомлена імітація, коли управління процесом навчання знаходиться в руках викладача, який знаходить оптимальні умови для введення аналізу, через посередництво якого і здійснюється це управління.

Таким чином, запровадження аналізу під яким ми розуміємо не лише словесне пояснення, але й використання додаткових опор, які апелюють до різноманітних аналізаторів студентів, значно підвищує ефективність процесу становлення мовленнєвих умінь. Аналіз сприяє також більш надійному узагальненню елементів, синтез яких забезпечує їх необмежене використання у мовленні. Мовлення ж при цьому стає не набором завчених фраз, а вільно виробляється на основі уміння використовувати навички у процесі комунікації, коли увагу зосереджено на змісті висловлювання. Мовленнєві одиниці, у такому випадку, беруться не в завченому вигляді, а миттєво формуються із систематизованих елементів.

Такий підхід забезпечує не лише досягнення практичних результатів, але й позитивно впливає на розвиток мислення студентів.

Література

1. *Выготский Л.С.* Мышление и речь: В 6 т. – М.: Педагогика, 1982. – Т.2: Проблемы общей психологии. – 504 с.
2. *Зюженков О.М.* О роли родного языка // Преподавание иностранного языка и его лингвистические основы. – М.: Наука, 1972. – С.21-22.
3. *Миньяр-Белоручев Р.К.* Место перевода в обучении иностранным языкам // Иностранные языки в школе. – 1997. – №4. – С. 24
4. *Пасічник І.Д.* Психологія поетапного формування операційних структур систематизації. – Острог: Острозька Академія, 1997. – 216 с.
5. *Щерба Л.В.* Преподавание иностранных языков в средней школе. – М.: Изд-во АПН РСФСР, 1947. – 274 с.
6. *Vezin J.F.* L'apprentissage des schemas, leurs rôle dans l'asimilation des connaissances // L'annee psychologique. – 1972. – №2. – P.179-198.